

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

afară de Iuliu, August)
odată pe lună

REDACTOR:

GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament:

Pe an 6 fl (14 franci)
Pe 1/2 de an 3 fl (7 fr)

ARCHIDUCELE LADISLAU

A murit un copil și-l jălește o țară întreagă! Nu-i familie carea să nu-l deplângă ca pe fiul propriu.

Acel glonț care s'a vîrit așa de crud în piciorul tînerului Archiduce, a stîns viața unui tîner de mare speranță, a adus doliu preste întreaga țară, sfîșiind inima iubitorilor săi părinți și măhnind întreaga familie a Archiducelui Iosif.

Casa domnitoare avu în adevăr multe lovituri grele în tîmpul din urmă. Acel cap care e împodobit cu corona pompoasă a țării noastre, fu silit prea adese a purta și cununa de spini a durerii, a jerei. Mare spirit, mare, înțelepțiune, mare tărie sufletească să recere ca acel om mare care ne dă esemplu întru împlinirea dătorințelor, să ne aréte esemplu și în suportarea necasului. Încă sîngeră rana causată prin moartea fiului său cu care sau îngropat cele mai frumoase visuri, cele mai mari speranțe a-le Măestății Sale, abia s'a alinat durerea

ce a căusat'o moartea fratelui său, și eacă, o noauă lovitură ear deschide toate ranele vechi abia închise, ne știind că morbul regentului presumpțiv încă plutește ca un nor întunecat asupra capului sântit.

Ce să zîcem despre Măestatea Sa Regina, patroana adevărată a Ungariei, carea a pregătit calea pac-tărei prin amabilitatea sa mare, acum cearcă singurătatea căilor ne-umblate, ca să afle puțină mîngăere. De ani de zile nu 'și află locul, de ani de zile încunjură sgomotul, pompa, viața; de ani de zile nu conversază decât numai cu frum-seța naturei, amica cea mai bună a durerilor. Cu durere vedem și așteptăm efectul mare ce va avea accasta lovitură mare asupra blîndului său suflet; dar națiunea să roagă ca puterea ce domnește și preste domnitori, să le ușureze mult rana, să le dee putere spre suportarea durerilor.

Dar condolița e mai mare,

durerea e mai puternică, dacă ne inchipuim înainte mama zdrobită de durere, Archiducesa, carea la auzul tristului cas a grăbit la patul morbosului său fiu, de unde nu s'a depărtat până i-a închis ochii. Ca și fulgerul din senin a atins știrea morții familia înaltă. Durerea mare a cercului strict familial e cea mai simțitoare, dar și condoliința este aici cea mai generală.

Archiducele Iosif, ne e atât de poporal, încât 'l privim de Archiduce total maghiar. Străbunii săi au stat în legătura cea mai strictă cu națiunea noastră. Cea mai mare parte din viață a petrecut-o în mijlocul nostru, s'a contopit cu familia noastră, copii și i-a crescut în iubirea familiei noastre, a întărit iubirea față de poporul nostru și în inima 'naltei sale soții, și stând în fruntea celei mai naționale instituțiuni, în fruntea honvezimei, a făcut-o ceea ce e astăzi. Ba stând în fruntea tuturor păzește, cu mare grijă toate interesele noastre naționale. Dacă bate de undeva — în cercurile mai înalte — vre-un vânt neamicabil patriei noastre, putem fi siguri că archiducele Iosif va fi acela care grăbește spre sprijinul constituțiunii noastre.

Apoi, cum e pomul, așa-s și fructele. Tinerii au crescut pe pământ maghiar, cu crescători maghiari, au supt istoria nefalsificată a trecutului nostru.

Cu moartea fiului unic a Măestății Sale, ochii națiunii s'au îndreptat spre fii archiducelui Iosif punânduși toată speranța în dînșii. Aceștia erau chemați a păstra în venitor tradițiunile familiare și a

face mai intimă legătura dintre noi și Casa domnitoare, asigurând pro venitor unirea și buna înțelegere.

Moartea însă a răpit și dintre aceștia unul, pro neașteptate, pro neștiute.

Catastrofa e mare, a fost fără milă, întocmai ca fortuna din-aintea cărui economul nu are mijlocul de a-și mântui roada trudei sale. Dacă un pom bortos se restoarnă la marginea unui drum, 'l privim cu acel gând, că aceasta e legea neresturnabilă a naturii. Dar dacă un stejărel tânăr 'l rupe vântul necruțător, ne pare rău, de-și a fost numai un arbore fără simțire; căci ne vine în minte că: a perit o viață cu flori, cu fructe, cu umbra și sprijinul ce ar fi prestat celor ce-și cereau scut sub corona s'a plină de paseri cântătoare.

Așa catastrofa neașteptată a lovit cercurile familiare a Înaltului stăpân al moșiei din Alesuth și al Insulei Margareta. Catafalcul ei arată pre unul dintre iubiții săi fii de mare speranță, dovedind adevărul neschimbăver că în necas și durere cu toții suntem egali. În atari casuri omul neputincios nu știe, nu poate altceva, decât a plânge cu cei ce plâng, a mângăia cu cei ce mângăie. Câți ar muri, s'ar nimici de loviturile grele a soartei necruțătoare, dacă mângăierea nu le-ar întinde blândețele sale brațe; câți s'ar îneca în marea durerilor, dacă nu ar afla puțină mângăiere de carea priuzîndu-să, es din necas! Și că oamenii nu-s chiar așa de răi pre cum i credem, aceea o putem vedea la nefericire, la necazuri. La cazuri de aceste chiar și anima ini-

micilor sã moaie. Norocul stricã pre mulți, nefericirea corege pre toți.

Archiducele Iosif, și aci e excepțiune. Fericirea lui ne umplea de stimã și iubire față de el, nefericirea lui o împarte între sine națiunea întregã, făcându-i mai ușoară durerea, carea ori cine o supoartã par cã mai ușor, dacã știe cã sunt alții cari asemenea sufer cu el. Moartea fiului sãu iubit a strãbãtut ca fulgerul în țara întregã și condolița fu atãt de mare, par cã a cãzut o mârgea din șirul unei sîngure familii. Incã nici o datã nu a fost așa unite inimile națiunei ca acum. Ungaria stã ca un sîngur individ lângã sicriul Archiducelui Ladislau.

Archiducele Iosif, care știe prețui toate, prea bine știe prețui și doliul ce-l purtãm. Ce i-am putea noi da în scurt momẽnt de amãrãciune? Inima sfãșiatã, sufletul condolent e al lui. O națiune mare

grãbește, a substitui locul fiului perdut, grãbește fãrã amãnare alungatã de îmboldul ânimei, ear nici cãt de curiositate.

Condolița, da, aceasta exprimã mai fidel dispoziția de present a națiunei. E imposibil a caracteriza fidel starea actualã. Condolița: da, aceasta exprimã și aceea cã cunoaștem durerea deplãngãtorilor, cã mortul lor, e și al nostru. Națiunea tot-dea-una așa a fãcut și așa va face cu toți aceia, cari s'au dus din sînul sãu.

Astfel lucrã puterea mãrginitã cu cea înfinitã, pentru aceia pre cari i iubește în adevãr; astfel îi mângãie în suferința lor.

Dumnezeu deee putere întru suportarea acestei grea lovituri înaltei familii archiducești. Dumnezeu ne fereascã pre noi și iubita noastră patriã de alte lovituri așa grele.

(—)

RËSUNETUL TËMPURILOR.

I.

ISTORIA POPORULUI ROMÂN PÂNĂ LA MIJLOCUL SECLULUI XVI.

Poporul român este respẽdit în Ungaria, România, Bucovina și Besarabia, apoi în Balean și în Istria.

La olaltã sîntem peste 8 milioane de suflete.

Din numãrul acesta partea cea mai mare locuește din'coace de Dunãre; 3—500,000 în patria veche adevã în Balcan, cari sã numesc macedo-romãni; ear 8—10,000 suflete în Istria.

Pãrțile din coace de Dunãre, unde

s'a sporit mai mult românismul dupã trecerea popoarelor cãlãtoare, earã sub domnirea Ungariei.

Mai cu samã ne-am sporit dupã retragerea barbarilor în Asia, fiind pãrțile acestea deșerte, pãrșite, cea-ce ne dovedește mai învederat diploma lui Béla al IV. din 1247.

În tẽmpurile aceste am fost un popor care sã 'ndeletnicia cu prãsirea viteilor, mai cu samã cu pãcurãritu'. Avurãm

chinezi, sub a căror conducere ne ivim întiaș-dată în lumina Istoriei pe pământul Ungariei, care după cum arată diploma lui Béla, era foarte priincios pentru ciobanii români.

Sub scurtirea regilor arpadieni ne-am adăpostit pe pământul acesta, ei ne-au apărut împotriva vrăjmașilor și sub aripile lor am crescut mari și am întemeiat două state dincolo de Carpați, Moldova și Muntenia, cari încă lung timp au depins de regii ungari.

Din Balcan am adus cu noi religia ortodoxă, limba slavonă bisericească, literile cirilice, o rânduială socială și formele domnirii la curțile de dincolo de Carpați.

Legătura noastră bisericească de veacuri îndelungate cu patriarhatul de la Ohrida, starea de român în Muntenia și Moldova, elementele grecești în tustrele dialectele române, tot aceleși elemente și forme gramaticale slavone în tustrele dialectele, apărința noastră în diplomel ungurești, cari tot-dea-una ne priviau venetici pe pământul acesta; toate aceste dovedesc, că obârșia noastră trebuie să o căutăm în Balcan.

Când am venit în conatingere cu ungurii, pe straturile de până atunci ale limbii noastre s'a pus încă unul nou, elementul maghiar, care pe de o parte ne-a înavuțit gramatica (sufixul șug și și), dar mai cu samă vocabularul.

Prin urmare din popor mic și abia băgat în samă, am ajuns un popor mare și puternic, a cărui nume este cinstit pretutindenea în lume.

Cam până la mijlocul seclului XVI. nu eram decât o națiune ethnografică, adeca o masă fără individualitate, fără limbă bisericească și fără literatură.

Partea cea mai mare din noi erau iobagi, dar nu avurăm soarte mai rea, decât iobagiul ungar ori sēcui.

În Moldova și Muntenia soarte cu mult mai amară avea bietul român; acolo unde era în țara sa, numele român însămna: rob, pe care boorul îl putea vinde, ceca-ce la noi de loc nu se găsește.

Atît de greu era jugul pe grumazii românului, jugul pus de oameni din sêngele său, încât cu droaole fugiau de la vatra strămoșească români și trecea la noi, ca să se facă iobagi.

Dar de la noi, Doamne ferii, nici un pui de iobagi n'a trecut Carpații ca să se facă român.

Aici, sub ocârmuirea ungurcască, săvârșindu-și treburile iobagiul român era în pace, își luera mult-puțin bunul ce l-a avut după plac, nebântuit de nime nici în persoana nici în religia sa.

II.

POPORUL ROMÂN CA NAȚIUNE.

Toată cultura dela apus se trage către resărit fără să lase neatins vro un popor, căci, în natură nu-i săritură.

Un veac însămnat a logănat leagănul literaturii române, veacul în care spiritul omenesc redesteptând își scutură jugul apăsător. Veacul al XVI. este veacul reformații, care de la apus merca se lăți spre scăpătat, mai 'nainte s'a adăpostit la unguri și la sași, ear prin ei s'a lățit și la noi.

Bătaia nefericită dela Mohaci (1526) n'a ingenunchiat numai țara înaintea împărăției ozmane, dar a frânt și puterea catolicismului pe pământul Ungariei, căci pe câmpia sêngeroasă de la Mohaci ș'au perdit viața cea mai mare parte dintre vlădicii catolici, astfel turma fără păstori s'au aruncat mai ușor în brațele reformații, care deja prin tinerii unguri și sași încă de mai 'nainte s'a încuibat în țară. Dinșii, adecă tinerii aceștia făcură cunoștință cu reformația pe la univesitățile din străinătate și prin ei s'a înportat ea în țară.

Inventarea tiparului a ajutat mult, ca să se răspindească mai iute cunoștința reformații, care pe unde s'a ivit, a dat viață literaturii naționale. Astfel s'a întemplat la noi tot așa la unguri.

Noi până la veacul XVI. eram așa zicând coloritul munților, între cari ședeam; un popor al cărui limbă numai la vatra casii avea loc.

În bisericile noastre era limba slavonă și când se rugau strămoșii noștri către Atotpoternicul, erau siliți a boscorodi într-o limbă care nu era a lor, cei mai mulți nici nu-o pricepeau.

În Moldova și Muntenia hrisoavele zapisele, letopișetele se scriau în limba slavonă și grecească, căci limba românească nu era vorbită numai de românul legat de glic, de robul, pe care boierul îl putea vinde cu toată familia sa după plac, cum și cui a vrut.

Reformația nu numai ne-a dat limba bisericească, dar din o noțiune ethnografică ne-a făcut națiune, cea-ce în veci nu eram.

Adalbert Wurmloch din Bistrița astfel scrie lui Ioan Hess din Breslau:

«Este aici (adecă în Ardeal) un popor, care nu numai prin limbă și moravuri, dar și prin religie se deosebeste de noi; poporul acesta îl numim român (quam-gentem-Walachos nominamus). Deși crede în Cristos, totuș n'a fost în vece supusul bisericii din Roma. Evangelia și scrisorile sfintului Pavel le citesc în limbă străină, adecă în „Die Raczische Sprach“ pe care poporul însă n'o pricepe, numai dacă popii le esplică. Dintre noi mai mulți știu bino limba poporului acestuia.

Catechismul este tradus pe limba română și a apărut în Sibiiu cu litere așa numite sârbești, cari întru câțva samână cu literile grecești. Mulți dintre preoți primese cartea asta, ca o carte «sfintă», dar mulți o lapadă.»

Va să zică, cartea dintâe română a văzut lumină la 1546, care n'a putut fi, decât «Catechismul lui Luther», fiindcă în vremea aceea alt catechism nu era. Cartea asta nu-i numai cea dântie întruparea limbii române, dar tot o dată e și cea dintâe carte tipărită pentru un popor de religie ortodoxă.

Din ea nu ne-a rămas nici un exemplar, căci de bună samă călugării iesuiți la sfârșitul seclului XVII. le-au nimicit, ca și prin faptul acesta să scoată din amintirea poporului nostru și cele din urmă pomoniri a-le reformații.

Brașovenii se siliră mai tare, ca să răspundească în poporul nostru cunoștința reformatismului.

Ioan Benkner, care fusese căpitanul orașeneș al Brașovului în anul 1545, apoi în anii 1547, 1548, 1550—1552, 1555, 1560 jude (mort la 1565) a clădit cea dintie moară de hârtie în Ardeal. El a însuflețit pe Martin Valentin Wagner să traducă pentru neguțătorii din Brașov catechismul lui Luther, pe care l-a edat împreună cu testamentul nou în limba grecească Benkner a 1550. Densul purta grije și de bieții români amorțiți de veacuri în brațele slavismului. Eată ce scrie Marc Fuchs, preotul Brașovului în 1559: «Tot în anul acesta la martie 12 reforma Ioan Benkner cu senatorii orașenești eclesia română, cărora le-a poruncit să învețe catechizul.» Va să zică catechismul edat la 1546.

Precum vedem străinii ne-au dat cea dintie hrană sufletească, dar nu cum cred mulți, pentru ca să-ne desnaționalizeze: ei din contra, căci dacă asta le-ar fi fost ținta, atunci nu ni-ar fi tradus cărți bisericești în limba noastră, ca din o masă fără caracter național să ne facă națiune. Ce-i drept, scopul lor a fost, să ne facă reformați, cea-ce în vremurile acele era unica noastră mântuire de sub jugul apăsător al slavismului.

Numele lui Ioan Benkner, Luca Nirscher, Nicolae Forró, Francisc Gestl, al voivodului Gabriel Bethlen și George Rákóczi I. sunt înscrise cu litere de aur în istoria neamului nostru și cu mulțămirea cea mai ferbinte trebuie să păstrăm amintirea lor. Căci nu ținta trebuie să o privim, de care azi puțin ne pasă și care nici atunci nu ne-a stricat, ci succesul faptelor lor; că adecă: din un popor fără individualitate ne-am făcut națiune prin stăruința lor neobosită.

Să nu ne cuprinză ură citind conclusele dietelor din 1566 nov. 30—dec. 13 (în Sibiiu.)

„Cuvântul lui Dumnezeu să se vestească fără impedecare, mai cu samă între români, ai căror păstori sunt orbi și călăuzese pe orbi, astfel bag în primej-

die pe sene și biata comună"; apoi din 1547 aprilie 21—26. «Mulți sunt între români, pe cari i-a luminat Dumnezeu, că părăsind biserica grecească în limba lor citesc cuvântul lui Dumnezeu.»

Datele aceste vorbesc vederat, că până când voievozii Moldoveni și Munteni, mitropoliții și vlădicii renumiți în veci n'au avut habar de înaintarea poporului român, ungerii și sașii ne cruțând cheltueli și osteneți, din respect s'au trudit a-i da limbă bisericească și astfel a-i face loc în cercul națunelor.

Nu se poate tăgădui deci, că temeiul literaturii noastre este pus de către protestanții ardeleni, de unde ea s'a lățit apoi asupra tuturor românilor.

III

STĂRILE DE ASTĂZI.

Am urmărit istoria poporului român din vremurile cele mai bătrâne până la veacul XVI. Am dovedit că obârșia noastră trebuie căutată în Balcan, de unde apoi meru ne-am strecurat dincoace de Dunăre, unde adăpostindu-ne în decursul timpurilor am întemeiat două principate: Muntenia și Moldova, cari mult timp fură țări supuse stăpânirii ungeresti.

Am zugrăvit în trăsuri mari viața noastră socială și politică până la mijlocul veacului XVI, în care timp noi trăiam ca popor fără limbă bisericească și fără caracter național.

Reformații putem mulțămii, că ne-am deșteptat și ne-am făcut națiune.

Din clipita, în care a văzut lumină întâia carte română trebuie numărată nașterea literaturii și națiunii române.

Poporul român plin de evlavie și dragoste față de religia strămoșască n'a fost un pământ roditor pentru reformă, căci pe lângă toate ostenețele voievozilor ardeleni ea n'a putut prinde rădăcini.

Am rămas ce am fost până atunci, popor cu religia ortodoxă; ne-am lăsat numai să fim scoși din întunec la lu-

mină, dar nu am primit pentru mai departe călăuzirea reformăției.

Până când celelalte popoare din Europa avură o literatură scrisă înaintea cărților tipărite, la noi s'a întâmplat tocmai din potrivă.

N'avem nici o urmă despre codicele române înaintea cărților tipărite, căci codicile noastre nu sunt adovărate codice, ci în cea mai mare parte numai copii de pe cărțile diaconului Coresi.

Să nu ne mirăm de faptul acesta, căci înainte de apărerea primei cărți tipărite nimărui dintre noi nu i-a trecut prin minte nici când să scrie românește.

Cărțile apărute din veacul XVI. până la XVIII., ale căror mai mare parte sunt cărți bisericești, sunt scrise cu litere cirilice, cari aminteau meru despre legăturile noastre vechi cu slavismul.

Aceste ne-au legat încă de popoarele resăritene și din vremea, în care le-am înălțurat și o parte din noi prin stăruința împăraților austriaci a primit religia catolică, din popor resăritean am ajuns popor european.

Până la sfârșitul veacului XVIII. cărțile noastre erau scrise verde românește, adevă după cum vorbea poporul. Dela apărarea celei dintie gramatice române (1789) începe curentul latinizator.

Bărbații grec-catolici creșeuți la «de propaganda fide» în Roma, încântați de rudenii latină, au scos limba literară din calca creșterii firești și schimonisându-o prin latinizare silnică au făcut o limbă literară, ne pricepută de popor și îmbrăcată într-o haină nefirească prin ortografia numită etymologică.

Astfel i-au tăiat poporului drumul do la cultura națională.

Au scos din limbă cuvintele străine zicând, că ne impistrișesc limba și le-au înlocuit cu neologisme latine. Adevă au făcut, ca zărafii din poveste, care au aruncat toți banii străini prin forcastră și numai cei din țara sa i-a păstrat. Căci și cuvintele sunt tocmai așa ca banii, pe cari i-a câștigat limba în decursul vea-

eurilor în conatingere cu popoarele străine; așa dar cine să încumută a-le scoate din limbă, nu numai sărăcește vistoria limbei, ci falsifică și istoria, căci fiocare cuvânt străin din limbă este un martore vorbitor al veacurilor înmormântate.

Dacă judecăm mai temeinic asupra ortografiei noastre, trebuie să recunoaștem, că ortografia română nu-i alta, decât o transcripție a literilor cirilice, căci ortografia noastră istorică este ceea cirilică.

Oamenii, cari ne-au format ortografia, n'au întemeiat-o pe graiul viu al poporului, care trebuie să fie unicul temei al ori-cărei ortografii, ci au cerut de la acela, care învață să serio cunoștințe filologice silindu-l a serie în mod etymologic.

Ortografia etymologică samănă cu icoana unei cocoane din vrêsta ei de 20 ani, fiind ea acum de 60 ani.

Curentul latinisător, care s'a născut la noi și de aici trecând Carpații s'a încuibat și în România, a încetat cu apărarea «Convorbirilor Literare». Junimiștii, în frunte cu Dnul Titu Maiorescu s'au reintors la isvorul cel mai limpede, de unde trebuie să purează o literatură sănătoasă la popor.

Gramatica adevărată și voabularul cel mai corect este poporul, la el trebuie să ne coborim și limba poporului să o rădicăm la 'nălțime literară. Ni-a romas încă, ca și ortografia să o întocmim pe tomeiu fonetic, căci fiocare ortografie nu este altă, decât intruparea sunctelor a unui popor. Ortografia de față de-și nu-i încă strict fonetică, dar totuși este cea mai apropiată de sunetele limbii noastre.

Literatura română apucând o dată pe calea cea sănătoasă, va înainta cu pași urieși. Nu vom găsi azi nici un scrietor de Doamne ajută, care să nu s'a fi alăturat direcții populare.

Peste toți accia, cari se împotrivesc azi direcții populare, scrisorii fonetice și adevărilor înșirate de noi, carul înaintării va trece fără milă. Va veni tîmpul când lucrurile oamenilor acestora vor fi ascunsă și coplesite de prav po polițiile bibliotecilor, ear urmașul tîrziu zimbînd va arăta pe ele mirându-se, că au fost vremuri, când simțul național intru atîta a orbit pre mulți, încât sub picioare au călcat dreptatea proverbului: perea mundus, vincat veritas!

Dr. G. Alexi.

POT STRĂINII DOBÂNDI IMOBILE RURALE PRIN SUCCESIUNE IN ROMÂNIA ?

(O CHEȘTIUNE DE DREPT CIVIL INTERNAȚIONAL)

(Urmare).

Dar în fine, care este acuma situaționca acolor străini, cari sunt chemați la o succesiune, care cuprinde imobile rurale situate în România? Cu alte cuvinte, pot ei dobândi aceste imobile rurale prin succesiune?

Cheștiunco, cum am zis, a preocupat și preocupă pe mulți. Au discutat-o d-nii G. Fleischlen, George G. Tocilescu, P. Missir, C. G. Dissescu. Al. Degrea,

regretatul Al. C. Șendrea, Meitani, Vulturescu, și alții).

După d. Missir al. 1. din § V, al art. 7 din Constituție «numai Români sau cei naturalizați români pot dobândi imobile rurale în România» ne avînd un sens determinat și complect, interpretul trebuie, sub forma generală a principiuului, să considere înțelesul cel mai uman și mai blând pentru toți. D-sa interpre-

tând acest al. 1. al art. 7 § V în sens umanitar să rostește pentru succesiune de imobile rurale pentru străini.

D-sa nu face diferență nici de rit. Ori cine poate dobândi atari bunuri prin succesiune în România, fără a face măcar deosebire între proprietățile rurale câștigate înainte de revizuirea Constituției și acele câștigate în urma revizurii.

D. G. G. Tocilescu dă chestiunii următoarea soluție: Mai întâi consideră cuvintele „pot dobândi” în sensul generic, care îmbrățișază toate modurile de câștigarea proprietății; cară chestiunea ce să se facă cu partea de imobile rurale căzută în lotul de succesiune al unui străin, ori dăruită lui prin testament, zice: Aceste imobile se consideră ca fiind caduce trec de jure accrescendi în plină proprietate la ceilalți conmoștenitori Români, dacă sunt: ear în lipsă de erezii Români aceste imobile trec la stat ca niște bunuri vacante¹⁾.

Această părere a fost admisă și print'o decizie a Curții de apel din Craiova, apoi a fost apărată de dl M. Zenidi, procurorul Curții de apel din București în discursul său de inaugurare al anului judiciar 1884—85 și aprobată de primul președinte al Curții de apel din București dl Adolf Cantacuzin, în răspunsul ce a făcut tot atunci la discursul de inaugurare al d-lui procuror Zenide.

D. Gr. Vulturescu în broșura sa «Despre dreptul de succesiune al străinilor la imobile rurale în România» conchide în acelaș sens, Dsa zice, ca § V al art. 7 e categorie, și se întemeiază încă pe faptul, că nu s'a admis cuvintele «decât prin moștenire ab intestat»

¹⁾ G. G. Fleischlen, Situațiunea străinilor în România după tratatele existente (în „Dreptul” 1884 și 1885, No. 64—65): George G. Tocilescu, Proced. civ. vol. I. part. 11. pag. 295—318; P. Missir dreptul de succesiune al străinilor la imobilele rurale în România: C. G. Dissescu, Cursul de Drept public Român, vol. II. pag. 512—516; Al. Degrea, Drepturile omului (în „Dreptul” Nro. 32, 1886), A. Sendrea, Procedura civilă.

²⁾ Tocilescu, op. cit., vol. I, part. I: a, pagina 317.

din proiectul emanat din inițiativă parlamentară, că eliminarea cuvintelor «sub verice titlu ar fi» din proiectul guvernului n'a alterat nici spiritul nici esența sa. Dar tocmai aci e chestiunea, ce dă naștere la controverse, anume de a se ști, care a fost spiritul de care a fost călăuzit legiuitorul constituant, când a admis alineatul de o formulă generală, când a putut să lase unele sau altolo din cuvintele eliminate din colo două proiecte menționate și cari precizau, în mod exact, intenția legiuitorului într'un sens sau altul.

Cu ocazia discuțiilor, ce a dat naștere afacerea Zappa, s'au găsit organe cari să se rostească tot în sensul părerilor emise de dnii Tocilescu, Vulturescu și alții. Constituția noastră, zicea «Voința Națională», e foarte riguroasă în aceasta privință, și e cazul de a aplica aci adagiul «dura lex sed lex»¹⁾.

Dar o asemenea aplicare ar da naștere la consecinți grave. A se trece imobilele eredului străin jure accrescendi la erezii Români, ori în lipsa acestora, bunurile remase să formeze o succesiune în desherență și statul să facă act de moștenitor, aceasta ar însemna o confiscare în profitul erezilor Români, ori în acel al statului — ceac, nu se poate admite, Constituțiunea țării nepermitând confiscarea.

O asemenea teorie dată, e natural să nu se admită ca erezii străini să primească partea lor aferentă în bani. Dacă am admite aceasta, zice, dl Tocilescu, cine va putea vinde partea moștenitorului străin, spre a-i da prețul? mortul? dar el nu mai poate face asta: moștenirea? dar ea nu constituie astăzi o persoană juridică ca la Români, moștenitorul străin? dar succesiunea este un drept de a dobândi și el este incapabil de a dobândi imobile rurale. Cum va putea el oare transmite altuia un drept, pe care nu-l are? Incapacitatea străinului în această privință fiind politică și civilă, ea este absolută. Procurorul? dar legea

¹⁾ „V. Naț. din 20 Maiu 1892.

din 25 Octombrie 1877 nu-i acordă dreptul de a lucra pe cale principală decât în cazurile arătate de lege, iar pe cale alăturată decât în cazurile privitoare la minori și interziși¹⁾.

Dl Al. Degrea susține că Constituția interzice numai achizițiunea lucrurilor individualizate (dobândirea de imobile rurale), nu oprește însă dreptul de ereditate, care dă o vocațiune la succesio in universum jus defuncti. Odată recunoscută cuiva calitatea de erede, care reprezintă universitas juris a defunctului are drept asupra întregii succesiuni, fără a ne preocupa de obiectele, ce o constituiesc.

Dar ce să întâmplă cu succesiunile ori legatele cu titlu particular? În această privință dl Degrea, regretatul Șendra și dl C. G. Dissescu sunt în deplin acord, că străinul legatar, neputând dobândi în natură imobilele rurale, să primească valoarea lucrului în bani, și anume imobilul rural să se pue în licitațiune și prețul care reprezintă valoarea lui să se împartă între moștenitori. Aceasta ni se pare părerea cea mai fundată. Un argument în favoarea acestei idei se poate trage și din art. 906 din codicele civil. care zice: «când testatoarele știind, a dat legat lucrul altuia, însărcinatul cu acel legat este dator a da sau lucrul în natură, sau valoarea lui din epoca morții testatorului», dispozițiune ce trebuie întinsă și în cazul de față²⁾.

În sensul acesta s'a și depus un proiect din inițiativa parlamentară în ședința Camerei din 2 Maiu 1892. Acest proiect lasă, bine înțeles, art. 7 § V din Constituție intact, și nu face decât să reglementeze „de cine și cum are a se face vânzarea, precum de asemenea cum a fi reprezentate, în judecată, interesele acestor proprietăți până la efectuarea vânzării».

În treacăt menționăm încă două idei:

¹⁾ G. G. Tocilescu, op. cit, vol. I. p. II-a. pag. 314.

²⁾ V. Degrea, Sendrea, Dissescu operele citate.

1) Codicele civil stabilind în genou dreptul de moștenire ca un drept acordat tuturor, o simplă dispozițiune secventă n'ar fi îndestulătoare pentru a resturna o materie întreagă a dreptului civil «regularea succesiunii» — cea ce vine în ajutorul părerii dlui Missir. Ideea e combătută pe motivul, că Constituția, fiind legea fundamentală și dispozițiunea art. 7 § V fiind chiar posterioară, desigur că Camerele constituante au avut competență a restringe, în unele cazuri, aplicarea unor dispozițiuni din codicele civil.

2) Că pentru a putea fi aplicabil art. 7 § V din Constituția cu toată riguroarea sa excesivă, ar trebui a se face o lege expresă pentru punerea lui în aplicare.

Până aci am luat în considerare condițiunea erezilor străini, a acelor persoane, ce au fost naturalizate și au dobândit, într'un mod sau altul, imobile rurale. Acuma atingem o altă chestie.

Știm, că până în momentul revizurii art. 7 din Constituție în 1879 dreptul de a dobândi imobile rurale era un drept pur civil, de care sau folosit atâta străini creștini. Multe proprietăți imobiliare rurale erau în momentul revizurii deja în mâinile străinilor. Când în 1879 dreptul de a dobândi imobile rurale s'a transformat într'un drept politic, străinii ne mai putând deveni proprietari de moșii, care e situațiunea acolora, cari erau deja proprietari de imobile rurale în acel moment?

E firesc că art. 7 modificat nu poate avea un efect retroactiv asupra drepturilor deja câștigate în momentul revizurii. Cei ce au dobândit proprietăți imobiliare înainte de 1879 rămân buni stăpâni, de și nu au calitatea de cetățean român. Și asupra acestui punct era superflu alineatul al 2-lea din § V art. 7 care zice «drepturile până acum câștigate sunt respectate». De aci distincția ce se face între proprietățile rurale, cari erau deja în mâinile străinilor în momentul revizurii Constituției și acelea posterioare acestui moment; legea nu poate ridica dreptu-

rile deja câștigate, dar poate dispune pentru viitor.

Dacă vechii proprietari de moșii, străini, rămân și pe viitor proprietari ai acelor imobile, întrebarea o dată ci, ca atari, pot dispune de proprietățile lor imobiliare, prin ori ce mod ar voi, a le transmite eredităților lor prin succesiune, etc. De vreme ce există pentru aceștia o excepție, ei pot opera transmiterea proprietăților lor ori cum ar voi, dar ereditățile lor n'au capacitatea de a le primi, și în acest caz trebuie să dăm soluția, ce am dat-o deja asupra dreptului străinilor d'a dobândi proprietăți rurale prin succesiune adecă a-și primi partea lor aferentă în bani, în modul arătat.

Această chestiune ș'a pus'o «La Revue du droit international et de legis. comparée» (t. XVII din 1885 Nro. 1. pag. 66—70). «Garantir à un propriétaire ses droits acquis — zice numita revistă — n'est ce pas évidemment lui reconnaître la faculté de disposer de ses

biens par toutes les voies consacrées par les lois?» Intrebare foarte logică, decât, cum am zis mai sus, restricția nu există contra acestora, ci contra eredităților lor ce n'au dreptul de a succede.

Această chestiune, a dobândirii de imobile rurale de către străini, a fost regulată și prin convențiuni internaționale între România și Statul cărui aparțin acei străini. Deci și la noi sistemul reciprocității diplomatice, ca odinioară în Franța și aiurea, însă pe alto baze și în alte împrejurări, de aceea Constituanta din 1879 avu grijă, ca pe lângă alineatul «drepturile până acum câștigate sunt respectate» să adauge un al 3-lea alineat, care zice „Convențiunile internaționale astăzi existente rămân în vigoare, cu toată uzole și termenul cuprinse într'ênsele“.

(Finea va urma.)

De Aurelin Turcu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O PRIVIRE SCURTĂ ASUPRA ISTORIEI LITERATURII UNGUREȘTI¹⁾.

III.

Numele Huniazilor apare pe orizontul țării ungurești, luptele pline de isbândă contra Turcilor au stavilit creștinismul și Marele Matia — dreptul a readus car la loc aceea ce sub Sigismund incepea a merge îndărăpt; ca mai târziu sub Ladislau II. și fiul acestuia să înceapă ear a vestezi puterea țării ungurești.

Mathia fu în aceste vremuri focalul culturii noastre, curtea lui fu leagănul «primei reuniune culturale» el întemeiă prima tipografie și prima bibliotecă, el sprijinea artele din reșterea — dovadă e întemeierea universității din

Pojon și mai târziu a celei din Buda — căci bine știea că aceste vor fi oarecând cel mai puternic ânger păzitor al maghiarizmului preste tot.

Ce e drept în aceasta vreme limba maghiară era cam suprimată de către cea latină, aflăm însă dezvoltare și în cea maghiară, unde aflăm mai cu sama produse religioase cum sunt: traducerea bibliei de Bători, legenda Cătălinei etc. Din aceste ușor putem observa influința mare a l. latine asupra limbei maghiară.

Tot directivă religioasă avu și poesia din aceasta epocă (Lăcrămarea lui I Both, Cântecul lui Petrea Bóris și a regelui Mathia etc.) A fost însă fără îndoială dezvoltată și poesia populară, căci a nu presupune aceasta, având în vedore

¹⁾ Vezi nro. 7.

faptelo mărețe a-le Huniazilor, e aproape imposibil.

IV.

Anul 1526 va fi pururea o pagină neagră în Istoria Ungariei, căci aceea pagină arată o pustiire nu numai în vieți de oameni ei și în mersul literaturii. Dar nice aceasta nu fu în stare a stinge simțul național, căci nu numai că vedem rădicându-se scriitori, ba chiar și tipografiile — sub influința reformatiei încep a se lăți mai repede. Ca lățirea reformatiunii să încep dispute, încep a traduce biblia ba — deși numai în manuscris — aflăm și notiție Cronicale, va-se zice lucrări Istorice din acest timp, dintre cari numai două au eșit tipărite: a lui St. Székely (1559) și alui Gáspár Heltai, (1575). Aflăm chiar și o lucrare limbistică a lui I. Erdősi sub titlul: «Gramatica Hungaro-Latino» unde găsim primii distichoni ungurești, precum și mai multe lexicoane și dicționare (Pesti Gábor, Szikszai Fabricius, Ujfalvi Imre.)

Ziua pustiirii de la Mohács precum și evenimentele de tristă memorie al acestor timpuri, au dat o directivă nouă poeziei din acest timp, transformându-o din epos popular în poezie descriptivă a cărei lățire ne-o arată Sebastian Tinodi carele 'și cânta viersurile cu lira 'n mână umblând din sat în sat. Viața plină de

amărăciuni din suta a XVI a dat naștere unei epice speciale carea multe lucruri biblice le spunea numai ca să aibă de ce lega învățături și sfaturi folosivere, referitoare fie la păcatele contemporane, fie spre a-i indemna la fapte ovlavioasă. Cei mai productiveri autori sunt în acest respect Androi Dézsi și Batizi. Din punct de vedere estetic poezia din acest timp (1526—1608) mai cu samă aflăm progres în poezia lirică deși singur Balassa Bálint s'a rădicat unicul la valoare mai mare ca reprezentantele lirei independente, introducând un mod de versificare mai continuativ (din punctul de vedere musical) mai variant, ușor și mai conrespunzător naturii poeziei lirice. — Tot în acest timp ne reprezintă destul de bine Andrei Horváth poezia didactică (putem zice: religios-didactică) și Pesti Gábor, Heltai Gáspár etc. pre cea mitică. — Teatraliști ambulanti au dat mare avânt poeziei dramatice carea în cele mai multe casuri era legată de Istorie — cum e drama lui Paul Karádi «Balassa Menyhért árulásáról» care tipărită la a. 1569 era așa zicând unica, în felul său — numai puține erau didactice (mai cu samă după isvoare străine) și morale — cum sunt „Elektra“ lui P. Bornemisza și «Theophanes» a lui Szegedi.

Ion Pop C.

ISTORIA VIE.

PLANUL LUI PAVEL VÁGÓ PENTRU ESPOZIȚIA MILENARĂ.

O mână puternică apucă firul seclilor și scuturându-le puternic, scuturându-le bino le zice:

— Treziți-vă, seulați-vă din somnul vostru secular, luați putere în oasele voastre împrăștiate, arătați strănepoților voștri cine am fost noi, și priviți că ce suntem azi.

Și de-o-dată reinvie o mie de ani. Ca viforul răsbese maghiarii, în patria străvechie. Iei, primul cu pancel de leopard o Arpad, fundatorul patriei. Lângă oi viteji: Kund, Tas, Huba, Tuhtum și coialalți toți, colo 'ndepărtare maghiari viteji, miliție puternică, copii, bătrâni, învățați, preoți cari au venit a cerca pat-

riă. Cornul lui Lehel sună și resună peste văi și dealuri, aduc calul alb destinat pentru jertfă — Zeului Hadur căci a dat patrie maghiarului.

Abia să așază pulvorea, cacă colo 'ndopărtare «crucea» scilicicioasă și plină de mărire! Căntece sante și psalmi răsună fără întrerupere, vin Apostolii religiunii creștinești, aducând în mijlocul lor pre o trăsură pompoasă pro Ștofan sântul, primul rege creștin, a cărui dreaptă sântă nu a încetat a binecuvânta pre sușii sei ei și azi i binecuvântă și apără

Și tot ce au însemnat cronicarii, ce au cântat poezii în decurs de o mie de ani, toate le vedem vii trecând dinaintea ochilor noștri. Coloman Cărturarul cel învățat, Ladislau cel sânt învingătorul Cunilor, Ladislau cel mare puternicul, Mathia învigătorul Vienei. Înaintea ochilor nise prezintă luptele glorioase cu nemții, turcii, tătarii; ne vedem oameni mari, Losonczy, Szondy, Zrinyești, Hunyadești, Rákoczyeni, Bethlenești, Tököly . . .

Așa ni-să prezintă secli după secli

în pompă deplină. Și vino cu foc și pară cu senge și carne, în musică mare cu steaguri tricolore: 1848. Lupta pentru libertate cu eroi, oameni mari a-i acelea. Dar ca tot-dea-una în Istoriă, nice acum nu lipsește mângăierea urmând acesteia pactul legat între rege și națiune.

Așa ni-să presintă Istoria milenară a Ungariei: vio, colorată, în pompă deplină.

* * *

Acesta e *planul lui P. Vágó*, escugetat din mintea lui poetică, planisat de capul lui înțelept și desemnat pro hârție de mâna lui iscusită.

O arată în chip viu lunei Istoria de o mie de ani a unei națiuni: oare există mai frumos ce pentru esoposiția milenară? Nu, așa frumos ce nu s'a mai pomenit la nice o esoposiție . . . Aceasta este prima idee. E idee maghiară, maghiar va: purta și corona obținută. —

Ion Pop C.

DIPLOMATA.

(NOVELĂ DE *C. MIKSZÁTHI*.)

I.

Mult mi-am bătut capul că ce poate fi cauza, că neamul vrabiilor este atât de desprețuit? Doară că sunt foarte multe. Lumea paserilor este întoarsă. Între oameni acel neam este mai prețuit, care e mai mare la număr, cel englezesc, cel rusesc; la paseri e chiar contrarul.

În întreagă viața mea am compătimit vrabiele și am simpatizat cu ele, pentru că sunt simple nu âmbă cu veșminte bătătoare la ochi, ei în un simplu veșmînt sur și pentru că sunt nefericite, persecutate, umilite. Le sparg cuiburile, ouăle și le aruncă puiții.

Cu toate acestea ele să înmulțesc mai tare. Natura să îngrijește că să fie

de ajuns și pentru pisice și pentru cuțitele băiețandrilor și să mai și rămână. De ar fi numai pisica, aceea putere mare înspăimântătoare, dar acolo e și carna cea grea, când cad moarte depre arbori, căci ele nu-ș părăsese patria ca și borza cea cu picioaro lungi și ea și rëndunica cea ce poartă frace, ei trăiesc și pier aci, unde toți să îndreaptă în potriua lor. Mai de mult nici nobilul comitat nu le a dat pace protinzând în dare capeto de vrabii.

Nicăiuri nu există îndurare față de ele. Ele sunt țărani paserilor. Dacă alt soi de paseri cad în mânilor oamenilor nu-i iau numai decât viața, ei o pun în cușcă cu grătări. ba i-i dau vipt mai bun,

nu așa să întimplă însă cu vrabiile, lor nu și-să da onoarea prinsoarei militare soartea lor o moartea.

Ci vrabia e animal înțelept. Nu știe cânta ca ciocârliă și filomela, nice a vorbi nobunii ca papagalul, dar știe eugeta. În mica și strimta sa căpălină sunt ereri și abundență de inștincte.

Îmi pare din inimă rău, că în copilăria mea și eu am umblat după viața lor, nu un omor îmi apasă conștiința, dar de când mă-am eunoseu cu amicul meu Pipi alteam gândese cu despre onoratul neam.

Pipi era o vrabie foarte plăcută. Era tot așa de sură, era tot așa la obrazi ca celealalte. dar totuși era la dënса ceva deosebit. Așa cred că dacă m'aș fi ocupat de mult cu vrabiile aș fi știut să deosebese de celealalte. Căci vrabiile nu sunt toate într'o formă numai ochii noștri nu sunt destui de buni pentru de a observa deosebirea.

Am eunoscut odată un băiat de negru Heichenberg, care se juca cu băieții mei. Il chema Toby și vorbea românește. În anul trecut eară 'l vëd în Carlsbad și-l agrăcse vesel:

— O mie de draci, dar cum te affi Toby?

Toby iş scutură capul, că el nu e Toby.

— Nu glumi hëi!

Acela nu glumea de loc, în faptă nu era Toby.

Reîntors la București pe cine vëd la întrare hotelului central? Pre Toby.

-- Holla Toby! auzi numai ce am pățit în săptămâna trecută în Carlsbad cu unul ce seamănă cu tine.

-- Micul african se uita cu mirare căci nici el nu era Toby

Am înjurat. Ce vrăjitură să întimplă cu mine? Eil dacă nu e Toby atunci va fi cel puțin africanul ce l'am vëzut în Carlsbad în «Goldener Schild».

Dar de unde. Era un al treilea și acum am găcit'o, că în Africa câteva mii de deaceștia sã află, cari eutrioră aceea țară și cari întru nemic nu sã deosebese unul de celalalt.

Sum sigur Dlor cumeă și în lumea vrabiilor, fie euro are o altă fisonomie și că pre arborii de prin parcuri nu o dată se pot auzi astfel de convorsări:

— Vezi colo bărbătușul cela?

— Ah! întru adevër e frumos.

— Uită, uită ce ochi expresivi are.

— Și ce foc în oi! Cap frumos, țintă nobilă.

— Ce sumeț își rëdică aripile.

— Tare atrăgător ceva.

— Eu sã fiu în locul lui nici nu aș sta de vorbă cu urita aceia de vrabie, ce se tot îndesueșto lângă el.

— Accia e o firmă prăpădită, pre care și pisica o ar scuipa din gură.

Fiind-că nu știu escugeta mai mare ofensă la adresa vrabiilor, escuzând încă o dată pe cetitor, că acestea toate așa merg în lumea vrabiilor (pentru a dovedi ar trebui sã știu numai limba lor) trec simplaminte la amicul meu Pipi.

Pipi după aprețierea mea, era bătrîn, era urît între vrabiii care după multe aventuri amoroasë și de alt soi sa dat plăcerile gastronomice. Stomacul i-i era Dzeul.

Pipi nu conversa cu alte vrabiii, trăia solidar ca și un egoist bătrîn, i-l vedeam cu și în tãmpul împãrechierii nu-i trebuia lui nime nici nu sã uita la nevestele, nici vergurile de vrabiii ce sburau de pre un arbore pre celalalt. Pipi era cu minte. Cugeta poate în sine „puventus ventus“ și în loc sã și petreacă tãmpul cu netrebnieii de acestea, mai bine dormita câte una pre ramurile stëjarilor ascunzându-și ciocul în penele-i sbãrlite. Dar credeți-mã nici nu-e mai frumos ceva decât un somn plăcut!

Totu-s, de și Pipi avea simțire și față de realitate, de protenziunile vieții practice, și nici când nu dormita atât de tare, cât sã nu observeze, când ne puneam la dejun.

Tot de-a-una sã da jos și sãrea în jurul nostru ba istețimea unui băiat de curto pre pietri eulgënd fãrãmăturile ce cădeau des pe measă.

Prânzul încă îl avea cu noi la olaltă cãci în grădină și prânzeam, numai la

cină nu era de față. Undo și cu ceșpetrece sêrile, e un secret etern. Pate, cã era abonat aiurea

Copii mei acum cunoștea deja pro vuptoriul regulat și când vonia strigau — E aci Pipi! Vino Pipi! bună dimineața Pipi!

Pipi ca-și când ar fi înțeles i-și ridică capul în o dungă și să uită cu ochii sei mici ca alicele resfirându-s drept semn de bineventare coada, a căreia partea stângă era arsă și eotorul unei pene sta gol întens lipsit de podoaba fuldilor. Pipi, lucru învederat, a trebuit să treacă prin ceva nefericire, sau a aruncat cineva pre dênșul lemnuș aprins și de aceea i s'a aprins coada, sau a sburat prin ceva foc și pentru aceea ș'a perdut o parte din frumșetă. Fulgii părjoliți nu i-au mai crescut și acum puteai să-l cunoști de pe aceasta cu toată securanța.

Bună demineața copii, bună demineața! se vedea resalutând Pipi. Ce mâncați, ce mâncați? și începea sărind să surme în năsip. Copii i-și sfârmau chifli și aruncau scoarțole goale ale ouălor, ca să capete Pipi și ceva mâncare caldă.

Era curios pe toate cele, un adevărat gourmand, dar nu mânca ori-ce, sfârmaturile de zăchar aruncate le astupa în pulvere: „Pfui, piatră albă“ își spăla clonțul său cel mic sur în suc de coaloarea granatului a cireșelor, dar că sugea din el, nu puteam observa. Mai mult îl iritau coajele de ouă. Se vedea, că i tichnea aluatul auriu al semigloburilor albe numai cât aceasta plăcere era împreunată cu periele înflorătoare. Propriaminte din aceasta e țăsută încurcătura acestui mic tablou.

Căci așa stă lucrul; că la prânzurile noastre nu numai Pipi forma drept ei și Miți. Miți era pisica.

Pe pisică adevărat că soartea o a pus pre picior de resbel contra șoarecilor, dar din diligență privată urmărește și paserile mai mici și le mănca ca mâncare literară. Pisica deci nefiind specialistă ei un animal cu cultură mai superioară prolângă mâncările sale naționale

dovedește simpatia necesară și față de față de culina oamenilor. Econoamele se superă pentru aceasta, barămi că nu au drept, căci în predilecțiunea pisicii față de bucătăritul nostru este ceva cucuritor. „Voi aveți mai bune mâncări decât noi. Cu un cuvânt recunoaște cea ce osto de recunoscut și de mâncările ce omul le capătă în stare crudă de la natură nici nu se atingo cum o d. o. perole, prunole etc. In pisică este caracter.

Inzădar totul, împrejurarea că la dejun și prânz mai tot-dea-una era și Miți de față creă pentru Pipi o situație neplăcută. Dar nu pentru aceea era diplomat ca se retireze de înaintea pozițiilor critice-delicate.

Pre Miți îl iritau săriturile vrabiei, asupra lui Pipi de asemenea influința în mod neliniscit poziția înerezută ce o avea la copii pisica cea frumoasă cu corp lung svelt. Se poate vedea înainte, că în aceasta poate să se nască oare când un conflict care o să se termine în mod neplăcut. Toți presimțam aceasta dar nici prin minte nu ne trecea să temen pre pisică de Pipi și nu pre Pipi de pisică.

La început nu arătat de loc semne neliniscitoare. Doauă veri au trăit în o pâne fără nici un necaz. Miți privia cu despreț vrabia, ca și când nu ar exista pentru dênșă. Mânca iute și după aceea se da dormitatului de după prânz sau se spăla. Dacă câte o dată își arunca privirile la Pipi cugeta în sine:

„Nu te teme! și așa nu-mi trebuești tu animal urit.“

Dar Pipi era mai cu minte decât noi și își esplica astfel privirile pisicii: „Mâncă numai mâncă și așa pentru mine te îngrași.“

Pentru toată lumea nu s'ar fi atins de cojelo de ou când era de față Miți, căci astfel își zicea:

Ca să pot gusta din ou ar trebui sămi bag capul însecoartă cea ce făcând nu aș putea observa mișcările lui Miți.

Miți observă neincrederea lui Pipi și era mânios teribil (căci zic Miți era caracter) că așa de puțin o prețuiește

cineva pro dânsa pisica dlui deputat și presupune despre ea, că dorește friptură de vrabie. Căci doar aceea o măneara clasei mai sărace a pisicelor.

Acesta fu primul picur de oleț pe focul erozit de la natură. Miți și de aceea ca să nu poată ajunge Pipi la scărțele de ouă nu lungea interiorul scafelelor, că dacă le ar fi lins ar fi trebuit și ea se-și bage capul și în intervalul acesta, Pipi câștiga timp și siguranță pentru cojele de ouă. Nu, nu și de aceea nu. Mai bine flămânza și dânsa. Așa este caracterul.

Noi nici nu am observat acestea, ci ne miram ca pentru ce nu-i face pisica nemic lui Pipi și ca Pipi pentru-ee nu se teme de Miți. În mine însă a început a se înrădăcina suspiționca că Pipi e de nemică, păcătos. În unele zile își aducea soți la dejun câte o vrabie sau doană, cari apoi nu mai vineau altul ci tot altele și eară-ș altele.

Oh! Dzoule lucrul este chiar, Pipi înșală aci pre neexpertii săi soți și i espune pisiceii. Despre un diplomat să poate presupune un lucru de jos. Pipi deci propriaminte e liforantul lui Miți tovarășul calăului. De aci vin referințele curioase de bune. Pipi înșala aci jertfele și și acele dispar pentru vecie în foalele lui Miți.

Că bazată a fost presupunerea mea, de-și din acest moment am urmărit cu atențiune vrabia diplomată și pe pisică nu s'a dovedit nici când, căci la un dejun pisica care dejuna în poala lui Ionel l'a mușcat de mână la ce acela mănios a trântit-o de pământ cu cuvintele: „marș jos gezenguz.“

Vrabioul privi cu interes scena, cum aceea voi de nou să se lingusască pe lângă Ionel, dar el o lovi zicând: „Cât, nu capeti nimic.“

(Finea va urma.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj DUMNEZEUL UNGURILOR.

(A MAGYAROK ISTENE. - DE ALEXANDRU PETŐFI.)

Vă da-ți la o parte, voi, cei mici

[la suflet,

Cari în viitor și azi vă îndoiți, —

Peste-a mea națiune cum-că pro-

[vedinția

Păzește în contin, a crede nu voiți.

A națiunilor Zău trăiește și țar-

ra-mi

O scutește 'n veci el cu sânt bra-

[țiul său;

Când sborat'au veacuri triste, 'n-

[tunecoasă

Peste noi, și atunci ne-a ocrotit

[mereu.

Timpul și vandalul gloatelor din

[lune

Cu deseversire ne ar fi nimicit,

Dar el își întinsă peste noi al

[său vâl, —

De orcan al nost traiu a rămas

[scutit.

Cartea istoriei cetiți și-ți cunoaște

Pe ori ce pagină ochiul lui cel

[sânt,

Tocmai ca soarele ce 'n riu fața-și

[pleacă,

Și nu-l părăsește nici pre un mo-

[mânt

Astfel am custat noi o mie de ani

[lungi;

Un mileniu oare pentru ace'am

[trăit.

Că acum limanul când îl ajun-
[serăm
Să gândim că 'n valuri fi-va-al
nost finit?

Ba nu, să nu credem, să nu-l mai
[înjurăm,
Căci e defăimare să crezi așa'n el,
Nu, un Zău ci un om chiar nu să
[ndură
Să-și bată așa joc de un prunc
[mititel.

Nățiunea maghiară noian de păcate
Avu și mult pentru ole a pățimit,
Dar și virtuți multe a nutrit și
[plată

In viitor dâncsei s'a făgăduit.

Vei trăi ah, țară și în fericire
Al tău traiu s'a scurge de-azi ne-
[încetat . . .
Finis'or de acuma a tale fatigii,
Căci azi bucuria ta a re'nturnat.
Adalbert Pituc.

BATROCHOMYOMACHIA LUI HOMERUS¹⁾.

(Titlul: *Batrochomyomachia lui Homerus*. Ba-
tăja Braștilor ku Soaretsi. Intorsze dintij in verszuri
unguresti de Domnu *Csokonai V. Mihály* si dupe jel
in Rumuneste de *Koncz Jösi* in anul 1816 luna lui
Juliu.

Előszó. Érdemes Olvasó.

Néhai Csokonai Vitéz Mihály Ur Homerbol
magyar versekre fordított Batrochomyomachiaja (Bé-
kaegérharcz) oly kedveséget nyert, hogy a nyelvvel
mindenek felettkevénykedő Francia is nem szégyen-
lelte maga nyelvére általfordítani.

Kedvem creszkedvén azért nékem is hozzája,
— fordítani kezdettem vala deák Hexameterekbe é
szerént.

Musa mihi memora certamina soeva ranarum
Muribus adversis — Di portas pandite Coeli?
Collige nunc vires Vulcano! et fulmina cude
Ad compescendas gentes, tantosque tumultus.
Tamquam Centauri velut agmina vasta Gigantum
Sic ita Stagnicola muresque in arma ruebant.
Sed prius horrendi certaminis accipe causam:
Mus fugiens mortem Felis, est, ut elapsus ab ungue
Stat bibiturus aquam, sitiens ad littora Stagni
Et tolo gustu Lymphar dulcia lambit
Accipit hunc Bufo, Compellat: Servus amice!
Esne Comes? Baro? Civiumque maximus mus??
Sic ut amicitias possimus jungere pares!
Rex ego sumus Lymphis, Dominus metuendus aquar
Herēs perpetuus magnus Dux Stagni colarum
Me mater Uda potens peperit regnanti Pelago
Regina est elegans Nymphat Stagni limosi
Esnatus ut video celso de Stemmata Regum.
Seu Dux bellos: in codis fortissimus unus;
Nam sic te praestant pulcherrima forma genusque.
Sed praecor ut Certum facias me stirpis et ortus! .

Ekkor eszembe jutván, hogy ezt én csak a
deákul tudó emberek számára irom, — belé untam,
s így gondolkoztam:

Hogy ha olá versekbe fordítom, így az egész
oláság, s az erdélyi magyarságnak nagyobb része is
megérti; — s mégis ez a munkácska egyel több
nyelvre lesz lefordítva.

Jól cselekedtem-e vagy nem? érdemes olvasó
kegyes ítéletre bízom. En ebben a részben is ked-
vezek magamnak az ítélettel, és azt gondolom: hogy
ha hibáztam is, a hiba megbocsátható. Legelőszőr
magamtól kellene engedelmet kérnem elveszett időm-
ért, ez pedig készen áll.

Néked pedig elolvasása kevesebb időbe kerül,
mint nékem kidolgozása. Reménylem azért hogy
ezen kicsiny károdért te is megbocsátassz; melyre
egész bizodalommal kérek is.

a Fordító t. i. Koncz Jösi.

Jegyzése a leirónak.

Ezen mulattató szeszélyes, s gyakran lassu
mosolyt, sőt még hahotát is elő idéző, az eredetij ha
fellyül nem is muló, de annak nem is sokat engedő,
az olá nyelv természetéhez, főként pedig a nemzet
akkori jelleméhez alkalmazott munkácskából, egy-
szer, másszor darabocskákat hallván előszóval elő-
adva nem minden gyönyör nélkül, mindig vágytam
annak egészbe írásba megkaphatására.

Ez nem előbb, mint 1852-ben Május 23 án sikerült
a mikor N. S. id. Inceze Ferencz Ur, kinek az 1848-
iki forradalom m. e. 800 p forintnyi drága könyveit,
s minden házi buteraít elrabolta. Ezt a' különben

¹⁾ După un manuscris ce s'e află în biblioteca
Erdélyi Muzéum Egylet-ului (I. B. 2.) dat din cuvint
în cuvint. Red.

másoknál is elveszett érdekes munkáskát összerombolt írásai között béorozva megtalálván az elenyészéstől megmentette, és vélem is közölni sziveskedett.

Én is unalmomba midőn magam is K. Szt. Királyon leégetve, kirabolva, vagy 2000 pfrtot érő Bibliothekám elrabolva elpusztítva, házbombóljóságaimból ki perzselve 's kiüldözve Kolozsvárra szorultam, mint unalom és aggodalom elleni óvószert május utolsó napjaiban 1852 ben leirattam, — azért is hogy legyen meg még egy exemplárban, 's jobb idők előkerülésével az elmés Fordító emlékére is fenmaradjon.

Helyen helyen jönnek ugyan elő Aesthetica elleni nyers kifejezések is, de abban nem kell megbotránkozni, mert azok az olá nemzet akkori 1816 beli jelleméhez és mivelődése fokához alkalmazottak és természetesek.

Egyébiránt Satyra, és a franczia forradalmat képezi.

Id. Deésy H. István

Muze dráge! umplemi pipa
Din dohănu Pinduluj
Sző má ápuK szetz' kint una
Sző dem drumu gindului
Kintiku kăre văm fakut
In t'ô noaptye kind am zekut
Du pa gyal ku oile!

PIPA DE TABĂK HEL D'IN TIJ.

Kunostintza Princului Sorocseszk
ku Kráju Brastilor, — si moartă.

I

1

Szkriu o Lărme si Bătăje
Groaznik si minunáte
Un potop si Bobotaje
Kăre ó foszt odáte
Kind armadia Brastilor
Si Oastole Soaresilor
Făkure báltz de szinzse.

2.

Váj váj Pekátolo noasztó
Si a szkrio mni groazo
Kum szo Zdrobe duo Oasto
Ku nyesto Búto groasze
Kum bubuja Tunurile
Kum máj szere kăpurilo
Sztrigind tot: «de po moarte!»

3.

Dare d'in tij szo intsepem
Din káp do unde vrasba
Szo intsepút szo procsepem
Kum o foszt toate trába ;
Prekum szpun novellistelo.
Kertzilo, Vete Listelo :
A tsij kapu lukrului.

4.

Szkepind de motók ó date
Un vonik de Soaretso
Szte osztenit la ó bálte
Sze beje ápe retse,
Szloboade lá-válye bárbá
Intsepe á szorbi ápa
Ku máre bukurie.

5.

Vezindul un broszkoj máre,
Zitse : Szluga Domnule !
Mărog frumosz de jertăre
Szpunem' kum tzi numele ?
Grof Nyemes jest óó Vorosán ?
Ke de n'ij fi Mokán Krisán ;
Sze fim pretin amundoj.

6.

Jó isz Bukur d'in Tresztie
Krájul máre Lákului
Am pre már' Imperetzie
Pün in fundu Jádului
A me tsetate de Bálte
Ke mny'ó remász de lá táte
Ij mosia de Urik.

7.

Fetutzu Prekup esol máre
Krájul kind sz' inszuráre
Po máme de poszte máre
Find vonik ó furare
Damna Kinda fie ude
Mă fătire int ó hude
In esotátá motsirli.

8.

Ved ko jestj vitze domnászko
A' un Genorál máre
Doar tomna Imperetyászko

Puj de Kráj a' sem páro:

Dár mä rog ku ominie
Szo stiu si jó szpunc mnio
Toate Genalogiá.

9.

Sze szkárpine soarotsile
Peszte nász kám ku fále
Obrazu si uretile
Ku lábele sze szpále
Neltátýe l ese ái ku mine?
Dár zól zól nuj tzi rusine
A' intrábá: csine sz' jó?!

10.

Nuj ká á me vesztit nüme
Pe fátzá päuntului,
Mä kunaste toate lume
Si csizmás' Ajudului
Aj Dumnátá Kalendáre
De hel máre Titulare
D'in Bécs, si d'in Bukurosty.

11.

Jósz Kráju máre Pixháru
Ásá o numit septile
Neszkut de mare Joxártu
Ám si kárte de ptyele
Mámá j de Hiresóg fátate
Járe ó fost de Kráj Fáté
Kreásze Lingetoare.

12.

Intr'o gaüre krejászke
Mä fátáre pe mine
Si ku rize de metásze
Mö invaluit pre bine,
Ku szlennyine, mere, prune
Piskote, Zmuntine bune
Domneste má herenit.

13.

Pretin, kum szetz fiu jó czie
Szpunem: Bágye Bukure!
Jesti ku toate Imperetzie
In ápá szupt tzermure
Do oamin nu me potz feri
Ko pe jej Lumo d'ár peri
Káute sze Zsedueszk.

14.

Pitá si kolácsi unde
Sztáo stiu jó tot dá una
Nitsi nu pot jèj ászkunde
Sze nu le pot j'ó lová.
Sztü jó tse in puju mászi
Sztü jó toate trába Kászi
Isz' la mine Tyeile

15.

Pánkovile preszkurile,
Liptile ku lobogyo
Kletitile Friturile
Stü jó unde sz' in Bólto.
Pástétu 'si Tortátele
Tot felur de Dulesászele
Kirtzieszk jo ku dintzi.

16.

Nitsi odáte d'in Bátáje
Ku rusine nám jesit
Mu m'am lászát sze me táje;
Kind am puskát nám gresit
Krútsa hesztá aurite
Vezo? ke nu ij urite
M'no dát o Bonaparte.

17.

Nitsi nu mni friká mnio
Dake szábylá mni o trag
Szo vie báter o mnio
Inke atuntse mni drág
Sztav jó ku fátzá si ku tunu
Nu me poate rezbi nunu
Sze fie Turn de karno.

18.

Dáre ám vo doj Dusmán rej
Káre nusz' nits d'ó trábe
Szpuj kö mni kám groaze de jej
Ko t' imbuke de grábe;
Unuj zik: Domnu Motóku
Pre blesztémáz Dubitoku
Altuj Kokonu Hiron.

19.

Máj ám unu jár blestemát
Fakut de lemn' szurd si mút.
Ó dáte mó foszt vetemát

Ij ku mesterség fíkut.
Szlenine szusz áketzátó
Dak imbuts nu máj odátó
Káde pod in kápu tó.

20.

Nu munk jó Bosztán si Kuret
Munkáriló brastilor
Munk pläcsinto, si bov vin veti
Ápá se fie a lor
Linta si pipirgu — voszt
Rogozu bukátó de poszt
Munkázt ku szinetátó.

21.

Kászke Buzetzile táre
Bukur s rupe a ride
Si dupe o ásteptáre
Pixárpului respunde:
Neltzate po kumuj aúz
Foarto fere számetz láúz
Putere si Falele.

22.

Noj szintem námuri muncitor
Osztenim mult si táre
Ká anglusi nogotzitor
Pe pámunt si pe mare
Avem o ezáre bogáte
Bányi noszt nu sze máj gate
Ij plin Tou de galbeni.

23.

Vin bányi de táto látur
Czárá sz' inbogetzeste
Avem kász pline de aur
Kapitalu tot kreste,
Putoma si noj ku áltuluj
Ká Gretsí dint' Unguruluj
A fátse bunda de lup.

24.

Dulmana d'in bárson verde
Portu hel máj már lí noj
Káre fátzá nusz' ó ptyerdo
Nu sze rupe nuj gunoj
Parte si nogutzetori
La noj ku poronesitori
Totz o uniformio.

25.

De ij oro neltzátó fráte
Szem vez ezárá kurtzilo
Bukurosz te duk in szpáte
Dar grizostyetz kártzilo
Czinoto bine de mine
Sz'trinsete tzápin din vine
Nu tzi sze ude kuru.

26.

Dupe ászta sze tomneste
Spatile po ezérmure
Pixhárp sze ezipe domneste
Pe jél ká un Jépure
O muniká, sze resz frindzse
Apuke ku munc strindse
Pe Bukuru de Hortzop.

27.

Uju jul sztrigo o date
De bukurie máre
Vezind kum de delikáte
Noate p'intr' álte ezáre
Szkápere a prinde pipa
Sze ujte ku perspectiva
Ka Domnisorí d'in Klus.

28.

Dár vezind ke szo kufunde
Kity o dáté máj in zsosz
Fi ind ápá máj-á funde
Sze szpárie máj viirtosz
L'ó kám lovit si uritu
Nuj pre plátse káleritu
Ar dá Jápá Drákului.

29.

Intsepe do szuperare
A szö vájta á plindse
Intsepe kit poate táre
Ku lábele á strindse
De k'asztele Bukurului
Dár in gáura kurului
Fir' d'ovez n'ár tuná.

30.

Il umple frigu tremure
Rediko votyi plingind,
Sze ujte kotre ezermure

Ketre kászá lui gindind;
Isz umple si izmenilo
Voniku ku toate oselo
Sztornute si Páripu.

31.

Intsep á inditzi ápá
O tzire máj ku groszu
Nu máj poate nitsi Jápá
Szo usztenit do duszu
Sztrige: „tulaj! nu mă lásatz
Ó presine lunge szem' dátz
Nu vine nime váj! váj!!

32.

N'o foszt dusz pe Europa
Tauru peszte máre
Kum má dutse blesztemátá
Brászke azt' in szpináre
Dukej drák' Imperetzia,
Apetoasze Venetia
Paluta si kurtzile.

33.

Vin un serpe, s' incesepure
A szó ujtá kám urit
Voinitsi kit il vezure
Amundoj szo kufurit
Kit szev áretát szezsótá
Si náztional kokárda
Zsumetáte o foszt mortz.

34.

Brázká lá fundu Lákului
Jute kurûnd sza korát
Á' esi l'o jertát drákuluj
Ficsoru esel d' Imperat
Sze ászkunde Imperetzia
Si ku máre bukuriá
Is inkuje kurtzile

35.

Sorocsil o remász szingur
Noate vresmás kit poato

Munceseste szlebeste d'in kur
Szo resztoarne pe spâte
Vázind ko nuj bino lukru
Incesepure ku ámáru
A hori esel do zsele.

36.

Kit o dáte szo injápte
D'á szupra äpi kurund
Jár szó kufunde ó dáte
Si szó dutse' pün in fund.
Fere hazne szo muntseste
Kő tot nu szo muntujeste
Do moarte mótzojite

37.

Ave in grumáz un keput
Frantozest si szárika
Jár in jej ese ó inteput
Poësis Rhetorika:
Ajesta tare 'l sztrikáre
Fiind pre máre povare
Frádszá urit ketre fund.

38.

Bukure! da ásá ij ledzso
Akasztéj Jus gentium?
Nu gindi szo-nu te lezse
De grumáz Synedrium
Szö sti, ke bátrini Popti
Nics nu ty'or vede ku voti
Sinke t'or afuriszi.

39.

Lá lárgu nu jeráj vónik,
Ká jó blesztemátule
Akólo tu jeráj máj mnik
Máj sekát misekule!
Czino minte! báge száme!!
Ke má eser pe min' in számo.
Oostole Soaretsilor.

(Va urma.)

MEMORANDIȘTII AGRATIĂȚII.

Guvernul unguresc a prospus regelui agratierea pedepșiilor memorandiști. Regele unguresc a dat loc propunerii așternute și intemnițații au devenit liberi. Agratiția și-au luat calca spre Budapesta și prin o deputație din sinul lor au mulțămît solemn marea binefacere a guvernului unguresc, făcând totdeodată și făgăduință că de acincolo se vor purta bine după legi și se vor lupta numai cu arme constituționale.

Toate sunt bine făcute.

Nu ne place ca în păharul cu beaură dulce să turnăm venin. Am fi dători să-l gustăm până în fund cu ochii închiși. Inșă nu treacă asupra noastră nici o faptă fără de folos.

Nu ne place a vedea omul în temniță prins, pentru-că omul e născut ca să fie liber. Inșă sunt împrejurări și sunt idei, cari numai prin temniță și furci să pot realiza. Imprejurările și ideile mărețe, dau naștere și putere unor bărbați cari apoi prin temniță și furci devin martiri. Ideile mărețe prin aceste se nutresc.

Sunt inșă martiri adevărați făcuți din marmore și sunt făcuți din lut. Sunt idei adevărat folositoare patriei și omenimei pururea viețuitoare și sunt niște fanteame cari vin și trec relăsând în urma lor numai spaimă.

Nimenea nu zică că martirii noștri sunt adevărați martiri și ideile lor sunt pentru noi bune și puru-

rea viețuitoare. Inșă dar, suntem proști, nu pricepem una :

Cum că martirii noștri până-când î-i umplea cu bani Liga din București n'aveau nimic de negoțiat cu guvernul unguresc, se duceau cu flendurile de memorande drept spre Viena și spre București se luptau cu arme neconstituționale dând influință Ligei asupra treburilor noastre interne primind bani străini și înnegrind patria și instituțiunile ei dealungul Europei. Și cum : bancrotând Liga, nefind bani, înșistindu-se ajutoarele străine, martirii primesc grație, se duc spre Budapesta făgăduesc bună purtare și arme constituționale ; (fiind liberi, dintre cei ce mai mult timp petreceau în vremea cu cărnații grași ai Ligei în București de cât în patria lor, strigând „*mai bine muscali decât unguri*“, nici unul n'a trecut preste hotar și în loc de muscali se înfrățesc cu ungurii, ba *parintele Lucaciu* se îmbie de colaborator pe la foile ungurești.

Toate aceste nu le putem pricepe.

Oare cari să fi fost ideile bărbaților întemnițați fenomenali ? A nu merge spre Budapesta ? S'a dus. A nu recunoaște uniunea Transilvaniei ? Prin aceasta s'a recunoscut. A nu se închina guvernării ungurești ? S'a închinat. De la un guvern unguresc a nu primi nici o grație ? S'a primit.

Ungurii în sensul programului memorandiștilor nici un baraboiu nu ne au dat noauă românilor. Și

ei tot au primit grația, și s'au împăcat. Ce folos avem noi din toată treaba asta? Pentru-ce atâta cioborobor pentru un topor?

Ce folos are poporul român și patria noastră din luptele, din întemnițarea lor, din ura și pisma plămădită contra ungarilor de ei? S'a cheltuit milioane într'o luptă nefericită, de un popor sărac precum este al nostru, unde să fie echivalentul? În agrățiarea câtorva oameni plătiți făcători de gâlceavă?

Să fim bine pricepuți. Ne bucurăm că memorandiștii sunt liberi. Ne place că unghiile lor sunt tocite. Ne place că astăzi ei predică despre necesitatea frățietății între unguri și români, acărei apostoli dela început până astăzi eram noi. Ne place că de astăzi încolo Coroian, Lucaciu și Raț ne vor da sfat cum să fim mai fideli cetățeni ai statului unghuresc și ne va plăcea când vor predica că toată gâlceava purcede dela un Miron Românu, un Iosif Gal, Szabo etc. etc. ba dela un *Moldovan Gergely*, care a primit bani dela Ligă, a făcut proteste, memorande și i-a înegrit pre unguri în toată Europa, ba prin hotărîrea congresului naționalităților din Budapesta în Brusela i-i sumuța contra Statului ungu-

rîsc, pro membrii congresului internațional.

Multe am văzut și am petrecut. Și asta o vom ajunge. Înaintea noastră patrioții cei noi vor fi tot-dea-una cei ce a fost, aventurieri politici, joldașii străinilor, acărora nărav caracter va rămânea același; când i-i va chema Liga având bani, se vor uita de promisiunile făcute ungarilor, și vor fi cei ce au fost: vor apuca armele nelegale contra patriei și așezemintelor noastre. Nu suferim astăzi, și nu o vom suferi nici mâine, ca după atâtea blăstămății, inconsecințe, călcări de legi, absurdități și frământături nepatriotice, memorandiștii și cei de pânura lor, să-se țină de martiri și să se facă amintire despre ei păcătoșii și în bisericile noastre ca despre niște sfinți. Locul sfânt nu trebuie profanat.

Marianimoșii Unguri i-au putut ierta, Regele le-a putut da grația și le-a putut deschide ușa temnițelor, — bine a făcut!

Noi însă cei din sîngele lor, fiind ei liberi, nu le dăm grație păcătuiind ei mult contra renumelui poporului român, patriei, legilor și ordinii publice. Mult trebuie să tacă ca să-i putem uita, mult trebuie să facă ca să-i putem ierta!

Grig. Moldovan.

ARAD TÖRTÉNETE.

(ISTORIA ARADULUI).

Istoria comitatului și a orașului liber reg. Arad, e titula opului apărut de curînd din peana dlui prof. de universitate

și membru al academiei de științe din Budapesta *dr. Al. Márki*, în octav mare pro 927 pagini, cu 262 ilustrațiuni.

Acest tom, care formează firea acestui op de valoare, conține istoria de la a. 1566 până în zilele noastre. Tractează cu minutiositate luptele aradene și ne predă în mod foarte fidel mapa *nahienilor*. Espune apoi perioada tristă a influinței ce au avut-o germanii după războiele de eliberare ale lui Sigismund Báthori și ne arată cum s'a restabilit comitatul Arad la a. 1605 cu ajutorul Ardealului și cum s'au revoltat Aradenii și Lipovenii la a. 1616 auzind că Gavril Bethlen oare vrea a preda o parte din comitat pre mâna turcilor. Fiind-că aceasta predare totuși a urmat, dieta ardeleană la a. 1626 fu silită a anexa comitatul astfel stirbit, la comitatul Zaránd. La 1658 cea mai mare parte a Zarándului a capitulat, și așa Aradul numai la 1685, Zarándul la a. 1695. au ajuns car în mâna creștinilor. Autorul nu ne espune numai războiele ci ne arată foarte viu și cu de-amănuntul constituția comitatensă și guvernarea turcească; nobilimea, posesiunile, starea materială și culturală a acestora.

După capitularea turcilor, comitatul Arad a ajuns parte ținut grănițaresc, parte ținut erarial, cu un cuvânt: a devenit membru străin în stat. Grănițerii au luptat contra maghiarimei și contra lui F. Rákóczi II, de altă parte administrația camerală amenința bietul popor cu totală distrugere materială.

Acest sorman popor în unire cu cei din Bókés și grănițerii străini din Arad, a înșenat la a. 1735 revoluția socialistă și de naționalitate, cunoscută sub numele de *Péró*; carea avu acel rezultat, că Mária Terezia la a. 1641—5 a redat comitatul oară-și țării mamă organizându-l și lărgindu-l ca pre ori care alt comitat. Multo lucruri bune și folositoare s'au isprăvit în favorul poporului, dar periclu de moarte era pentru acesta planul reginei că de dragul fortăreței ce a înce-

put a rădica la a. 1763, să colonizeze orașul pre pusta Zimánd, până în fine Iosif II la a. 1783 a zis că „Aradul rămâne.“

Multe și interesante dato noauă aflăm aici referitoare la unirea religioasă a românilor și la istoria revoluțiunei lui Horca, în care casul vicecomitetului Andrei Forray care a ajuns în mâinile revoluționarilor, e un episod chiar romantic. De mare valoare o argumentarea faptului că revoluțiunea fu sprijinită de bandiți adevărați.

E foarte instructivă predarea reformelor lui Iosif II, rehabilitarea constituțiunei și participarea la războiele franceze. La a. 1834 pășește Aradul în șirul orașelor libere regești și atât acolo, cât și în comitat vedem o dezvoltare repede.

Autorul ne spune nu numai curajul cu care a luat parte în lupta pentru libertate, ci și zilelor triste ce a urmat depunerii armelor, ba ne arată și perioada ce a urmat absolutismului și avântul ce a luat Aradul pre toate terenele și în toate direcțiunile. Cole 262 ilustrații, mape, fotografii, deseme, etc. rădica mult valoarea acestui op cu care Aradul și comitatul cu fală pot a se presenta la esposiția milenară, căci tomul prim deja fu declarat de către critici ca o monografie exemplară.

Istoriei, deja închiată, i vor urma celelalte tomuri cari vor tracta relațiunile moderne.

Prețul acestui op de cinci tomuri colosale este numai cinci florini. E deci foarte consult a-l abona deja acum (la Kölcsey-egyesület, Arad), căci prețul de boltă va fi cu mult mai mare.

Recomandăm cu căldură acest op st. noștri cetitori.

Red.

PROVERBE UNGUREȘTI.

Mondja a gyermek hogy megverték; de
nem mondja: miért.

Că e bătut pruncul grăiește,
Dar pentru-co? n'amintește.

Rosz tanácsadó a harag.
Mânia ce te lovește,
La rele te sfătuiește.

Sokat élt, ki meghalt a hazáért.
Cari pentru țară au morit,
Destul aceia au trăit.

Akkor sem hisznek a hazagnak, mikor
igazat mond.

Celui ce tot minciuni spune,
Nu-i cred cele drepte 'n fine.

Ne tégy arról ítéletet a mihez nem
értesz.

Nu face 'n veci judecată,
Unde treaba n'o știi toată.

Kár után késő a bánkódás.
E târziu să te bocești
Când dea-una o pățești.

Keserű kenyér a kegyelemkenyér.
Pâne 'n milă de primești
Amară o mai simțești.

Ki keveset kíván, kevéssel beéri.
Cu puțin se 'ndestulește,
Cela ce puțin dorește.

Többet ér egy kérdezem száz keresemnél.
Mai mult ajunge o 'ntrebare,
Decât prea multă cercare.

Késő fogytán a szűk költés.
E greu la economizat,
Când mai toate le-ai prădat.

Sok jó ember elfér egy kis helyen.
Intrun loc mic poți s'aduni
La oameni prea mulți și buni.

Hol a kolompot megleli, mást is keres-
nek ott.

Cerei acolo diferite,
Und' aflu clopot de vito.

No kérd külesön, a mit otthon találsz.
De l'altul nu 'mprumuta,
Ce la casă-ți poți afla.

Nem kopott érte körme, könnyen hará-
csolja.

Cine nu economisază,
Ușor a lui le prădează.

A szép köszöntésnek szép a felelete.
La frumoșica bineață,
Dai respuns plin de dulceață.

Kivel lakol, annak törvényével ólj.
Cu acele legi te dodai,
Intre cari cerge al tēu trai.

Másét-ne bántsd, magadét ne engedd.
A altuia nu pofti
Dar al tēu nu'l părăsi.

Ki a mát megadta, a holnapot nem igéri.
Ziua de mâne n'o promite,
Cine p'astăzi ni'o trimite.

Mit magad tehetsz, másra no bizd.
Pe altul nu 'nsercina
Ce tu singur poți lucra.

Nyomorult dolog másra támaszkodni.
E demn de compătimit,
De altul se fii ocrotit.

Ritkán válik tudássá, kire birsággal
vetik a leczkét.

Cel ce trebe pedepsit,
Rar va fi om pricopsit.

A lelkiismeret tudja legjobban, mit
ember titkon eslekszik,
Tot ce 'n dos să năsecește,
Constiința le cunoaște.

Adalbert Pituc.